

Hjeltarna som sjöfarare

Marianne Nordqvist 1994

Då man blickar tillbaka på släkttabellen kan man konstatera att det genom alla tider funnits sjöfarare inom slakten utplacerade litet här och där och inom den gren jag representerar har man inom tre generationer i följd valt sjömansyrket som sitt levebröd och då i den grad att inom familjen Teodor Hjelt, förutom han själv valde alla söner att bli sjömän och av de två döttrarna gifte sig den ena med en sjökaptan.

Dessutom har vi sjöfarare inom andra grenar av slakten. Som sjökaptan Börje Hjelt inför julen 1990 då 93 år gammal konstaterar i en intervju med tidningen Östrebottningen: ”sjömansblodet fanns i slakten”. Ett tag fanns det sju sjökaptener Hjelt.

Sjökaptan Börje Hjelts dotter Anita Häggblom i Kokkola har sänt mig värdefulla fotografier och annat material om sin far som dog senaste vår [1994] 96 år gammal. Kaarina Virtanen har skickat två värdefulla fotografier, ett av sin far prosten Richard Hjelt och ett av hans bror sjökaptan Erkki Johannes (Eero) Hjelt sedermera John Manning och dessutom en julhälsning julen 1931 från Eero Hjelt till sin bror Riku.

Christoffer Hjelt, som numera är bosatt i England, har också skickat mig verkligt värdefulla och intressanta brev som Eero Hjelt skrivit hem till sin bror Heikki på sina färder åren 1916-17. När man läser de här breven förflyttas man bakåt i en svunnen tid med långa avstånd och mycken längtan. Christoffer skickade mig också sjömansvisor som hans far hade med sig på en resa till Spanien åren 1923-25.

Jag skall börja med sjöfararna inom min egen gren. Alla var inte sjöfarare utan det skall dröja några generationer innan vi kommer fram till dem men för helhetsbildens skull går jag alldeles i korthet tillbaka i tiden. Domkyrkosysslomannen Niclas Hjelt (f. 1739) hade femton barn och vår gren går vidare genom boktryckaren Christian Ludvig Hjelt i Åbo. Av Christian Ludvigs fem söner utgår sjöfarargrenen från Frans Hjelt, filosofiekandidat och sedermera domprost i Åbo som föddes år 1819.

Teodor Hjelt

Här först kommer sjöfararna in i bilden inom den här släktgrenen. Av Frans åtta barn går sjöfararna vidare från barn nummer fyra, sonen Teodor. Med Teodor Hjelt får vi då den första anknytningen till havet som levebröd - men ännu inte helt, Teodor var mera böjd för affärer och lämnade sjölivet i ett tidigt skede.

Teodor Hjelt föddes i Åbo 10.2.1853. Efter avslutad skolgång, fyra klasser i Åbo högre elementarskola, inskrevs han i Åbo sjömanshus. Han var då fjorton år gammal. I fem år seglade han på utländska vatten som kajutvakt, jungman och matros, och avlade som nittonåring styrmansexamen vid Helsingfors navigationsskola. Två år senare, år 1875, avlade han ångbåtsbefälshavare-examen vid Helsingfors navigationsskola. Som vi ser hade en sjökaptan många år av lära bakom sig.

Teodor Hjelt verkade som befälhavare först på barkskeppet Neptun och senare på tullångaren Vikingen. Han utnämndes dessutom av tullstyrelsen till ordinarie överuppsyningsman. År 1889 inträdde han i Finska Ångfartygsaktiebolagets tjänst och seglade mellan England och Finland och mellan medelhavshamnar och Finland.

Vid sidan av sitt sjömansliv skötte Teodor Hjelt också offentliga uppgifter, som t.ex. besiktningssman för passagerarångare, biträdande skeppsmätare i Helsingfors och bisittare i sjörättsmål vid rådstuvrätten i Helsingfors. År 1901 erhöll Teodor Hjelt av senaten uppdrag att utarbete

ett nytt reglemente för passagerarångfartyg och samma år uppdraget att uppgöra till ny förordning angående sjömanshusen i Finland, och dessutom uppdraget att utarbeta förslag till ny förordning angående befälet på finska fartyg. Han utsågs till ledamot i en kommitté för uppgörande av förslag till förordning om bedrivande av vintersjöfart i farled mm. mm.

Vid sidan av alla dessa offentliga uppdrag hade Teodor naturligtvis också ett privatliv. Åren 1894-1900 ägde han fastigheten Parkgatan 1 i Helsingfors. Han sålde emellertid den och köpte Solbacka parcell i Masaby i Kyrkslätt, där han och hans familj bodde.

Teodor Hjelt lär ha varit en sträng herre, alltid mitt uppe i en mängd bestyr och affärer. Åren 1893-95 ägde han tillsammans med en kompanjon skeppshandeln Hjelt & Lindgren. Däremot sålde han sin andel och började ägna sig helt åt Kervo Tegelbruk där han verkat som disponent sedan våren 1893. Det var också här Teodor Hjelt dog under frihetskriget 1918, och här hans äldsta son Gösta blev skjuten.

Äldste sonen Gösta Hjelt befann sig i Helsingfors då han fick budet att hans far avlidit. Med specialpass av de röda tog ha sig tillsammans med en annan person till Kervo för att hämta sin far och föra honom till Helsingfors där han skulle jordfästas. Han blev utkallad på trappan till tegelbruket av sina egna arbetare och tillsammans med honom kom hans mor Lina Tengströms syster Mila ut för att se vad som pågick. När skaran på gårdsplanen såg moster Mila ropade de: låt käringen gå, men Gösta blev träffad av ett dödligt skott av en av sina egna anställda. Han var då 37 år gammal. Den person som anlände till Kervo tillsammans med Gösta hade springande tagit till flykten och klarade sig med livet i behåll.

Min mor Anne-Marie vet berätta att Teodor Hjelt lär ha varit en krävande äkta man som bland annat räknade med att varje dag till middag serveras en burk hemrxade och inlagda grönsaker från egen trädgård i Masaby. Teodor själv reste av och an mellan tegelbruket i Kervo och hemmet i Masaby.

Följande lilla berättelse visar vilken auktoritativ herre Teodor Hjelt var. Min mor Anne-Marie föddes sommaren 1915. Hennes far sjökaptan Ossi Hjelt (Teodors andre son) seglade på främmande vatten och kunde inte på många år ännu på grund av första världskriget segla till Finland. Ossi meddelades per telegram att hans hustru Anna-Lisa fött en dotter och det blev fråga om barnets namn. Ossi telegraferade hem till Anna-Lisa: barnet skall heta Carmen Dolores. Anna-Lisa, en from och lydig kvinna hade dock svårt att acceptera ett dylikt namn för sin dotter och beslöt på eget bevåg att döpa barnet till Anita Maria. Innan dopförrättelsen gick av stapeln yrkade dock Teodor Hjelt på att få höra vad hans sondotter skulle heta och blev alldeles förskräckt: Anita - det låter som en cirkusryttarinna. Och här ibland oss har vi då - inte Carmen Dolores och inte heller Anita Maria, utan Anne-Marie.

Teodor var en systematisk person som alltid lär ha fört dagbok. Tyvärr hittar vi inte en enda av de små almanackor som han alltid lär ha fört anteckningar i.

Med Teodors barn kommer vi in på följande generation sjöfarare. Teodor och Lina fick fem barn. Som jag redan tidigare nämnde var alla tre söner sjökaptener, och den äldsta dottern Mary var gift med en sjökaptan.

Gösta Hjelt

Teodors äldsta son Gustaf Teodor (Gösta kallad) föddes 1881. Efter fem klasser i Lärovärket för gossar och flickor i Helsingfors begav han sig som femtonåring år 1896 till sjöss och avlade år 1903 styrmansexamen vid Helsingfors navigationsskola.

Man vet egentligen ganska litet om Gösta Hjelt. Han dog som jag redan tidigare nämnde 37 år gammal under frihetskriget 1918, efterlämnade änka och två små barn Holger och Per Hjelt, som båda för övrigt valde sjöfararbanan. Deras mor Lilli Kasten gifte om sig och kom sålunda

att tillhöra en annan släkt redan när sönerna var små, varför kontakten med släkten Hjelt avtog. Enligt hörsägen skall Lilli på äldre dagar ha visat stort intresse för den hjeltska släkten och också i hög grad känt samhörighet med dem.

Gösta Hjelt seglade åren 1911 till 1914 som befälhavare på skolskeppet Favell. Favell var en tremastad bark som byggdes i Bristol i England år 1895, var 75 m lång, 11 m bred och hade ett djup på 6,5 m. Finska Skolskeppsrederiet som grundades år 1911 köpte henne av FÅA år 1911 och hennes första befälhavare blev Gösta Hjelt. Då hennes lastkapacitet var alltför liten för att kunna ge ekonomisk vinst i fraktrafik tjänade hon i många år som skolskepp, tills hon blev upphuggen år 1936.

Skolskeppet FAVELL 1911 - 1914 Befälhavare Gösta Hjelt
1914 - Befälhavare Ossi Hjelt
1918 - 19 Andra styrmannen Börje Hjelt

Färderna med Favell under Göstas befäl med manskap och prentisar (se s. 12) ombord sträckte sig till fjärran länder och tog lång tid i anspråk. Få historier har gått vidare från Göstas tid som befälhavare, men det vet vi, att under en färd till Valparaiso i Chile åt Gösta Hjelt ett förgiftat ostron och insjuknade i en svår leversjukdom. Nio månader låg han på ett sjukhus i Valparaiso utan att själv kunna föra hem Favell. Hans sväger, sjökapten Walter Tilgman, som för tillfället verkade som överstyrmann på Favell, fick i uppdrag att segla hem henne från Chile.

Till vänster förste styrmannen Gösta Hjelt på skolskeppet Favell år 1904. Senare befälhavare.

Från år 1914 stannade Gösta Hjelt mer eller mindre på land och började hjälpa sin far Teodor på Kervo tegelbruk. Vantrivseln lär dock ha varit stor, han trivdes inte med livet på land och avbröt det då och då för tillfälliga anställningar på sjön. En teori till att han lämnade sjölivet kan ha varit att han skulle ha fått bestående leverskador av det förgiftade ostronet i Valparaiso. Det här är dock enbart ett antagande, man vet inte om det var så.

Ossi Hjelt

Så kommer vi till Teodor Hjelts son nummer två, sjökapten Oscar Johannes Hjelt - Ossi, min morfar. Ossi föddes i Hangö 1884. Efter avslutad skolgång i Läroverket för gossar och flickor, började Ossi Hjelt som apotekselev på apoteket i Lojo, där hans morföräldrar bodde. Teodor önskade att hans son skulle bli apotekare. Åren 1901-1902 tillbringade Ossi som apotekselev, men apoteksbanan intresserade honom inte, och också han gick till sjöss.

När första världskriget bröt ut 1914 råkade Favell befinna sig på främmande vatten och det kom att räcka sex år, ända till år 1920 tills hon seglade in i finska vatten igen - med fulla segel genom Gustavssvärd in på Kronobergsfjärden och denna gång med Ossi Hjelt vid rodret och min mor Anne-Marie ombord. Det lär skall ha varit en syn som man inte glömmer första taget.

Det finns väldigt litet fakta dokumenterat om Ossi Hjelt. Då han tycks ha varit en varm och klok person, finns det en mängd historier och anekdoter, men direkta fakta om vilket år han blev överstyrman, befälhavare osv. har vi inte. På den tiden när han gick till sjöss förde man ännu inte heller bok om sina göromål och händelserna ombord, så som man började göra under prentisarnas tid på 1920-talet. Hans lärotid på segelskeppen var inte heller prentisens (se s. 12), utan han tog värvning som vanlig matros och avancerade så småningom.

Inom familjen finns det naturligtvis en mängd historier om Ossi Hjelt. Och naturligtvis finns en stor del av hans ägodelar bevarade. Då Ossi Hjelt kom at segla på England en stor del av sin tid, hämtade ha redan i ett tidigt skede hem till Finland föremål och möbler av typisk engelsk karaktär. Och en gång hämtade han en kamel, Axel, som skulle föras till Högholmen i Helsingfors - och också levde där i många år. Axel lär ha fått mycket omtanke och omsorg under sin färd över Nordsjön till Finland, där han stod i en specialgjord koffert. Axel lär dock ha gråtit så hjärtskärande i sin koffert att Ossi Hjelt inte kunde sova på hela tiden.

Ett av min mors levande minnen av sin far var när hon som fjortonåring låg i scharlakansfeber på Aurora sjukhus i Helsingfors. På grund av smittorisken fick besökarna inte komma in på avdelningarna utan man hade riggat upp stegar mot fönstren på utsidan där besökarna klev upp. En dag stod Ossi Hjelt där med en hel bananstock i famnen. Bananer var någonting man inte såg varje dag i Finland på den tiden. Mor Anne-Marie skämdes och tog inte emot gåvan. Men hur glad skall inte avdelningen ha varit när den fick dela ut bananer till höger och vänster åt alla patienterna.

Livet på segelfartygen var hårt men givande. Många var strapatserna med köld och dålig mat, men övergången från segelfartyg till ångbåtslivet tycktes ha berett svårigheter. Och då var också livet på kommandobryggan inte den stillhet och tystnad med mjuka mattor inomhus som råder i dag. Kommandobryggan var placerad utomhus på översta däck - och kalla var de vindar som blåste på vintern. Här på utställningsbordet har jag som sagt Ossi Hjelts stövlar från passen på kommandobryggan och också hans mössa. Tyvärr finns inte pälsen mera, men den var tung och stor för att hålla kölden på avstånd. Också jag kommer ihåg den - den användes som julgubbspäls när jag var barn.

År 1914 övertog Ossi Hjelt efter sin bror Gösta Hjelt befälet på skolskeppet Favell. Ossi var då 28 år gammal. Samma år gifte han sig i augusti i Stockholm med min mormor Anna-Lisa Liljeqvist. Första världskriget höll på att bryta ut. Favell hade seglats till Stockholm för reparationer och på grund av den hotande världssituationen kallades Anna-Lisa till Stockholm där

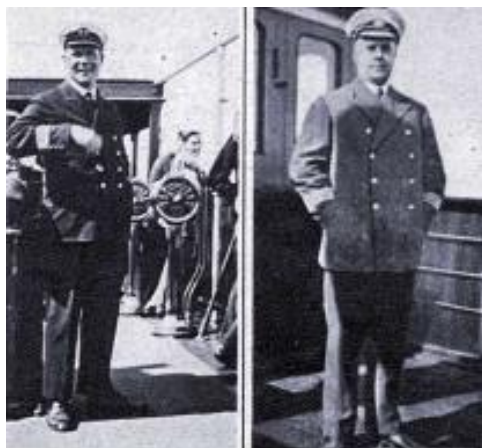
Ossi Hjelt väntade. Knappast kunde väl Anna-Lisa och Ossi på sin bröllopsdag ana att det skulle räckas fem år innan de träffades igen.

På grund av första världskriget kom Ossi och Favells öden att förändras. Man kunde inte mera segla utgående från Finland utan Ossi förde Favell till sydliga vatten där krigets faror inte hotade. Kontakten med hemlandet var svår och sporadisk och det räckte ett och ett halvt år innan det första brevet nådde hem.

Under krigsåren kom Favell att segla med i vetetraden mellan Australien, Nya Zeeland, Afrika och Sydamerika. En annan viktig rutt gick till Chile med guano (fågelgödel). Från den här tiden finns det en mängd olika historier och också souvenirer. Till souvenirerna hör bl.a. hajfenan, tropikhjälmen och fredspipan. Till skepparhistorierna hör hur Ossi vid ett tillfälle förföljdes av en krokodil som han först trodde var en trädstam och blev tvungen att rädsla sig upp i ett träd, medan krokodilen lugnt lade sig till ro under trädet. En annan historia berättar om ortsbefolkningen någonstans i Afrika som ville visa Ossi ett exotiskt träd och efter en lång vandring kom man fram till en - björk.

Min mor Anne-Marie var fem år gammal när hon träffade sin far för första gången år 1920. Första världskriget hade upphört och Ossi låg med Favell i Cardiff i England. Dit tog sig hustru Anna-Lisa och dottern Anne-Marie. Äntligen fick Anne-Marie träffa den far som för henne varit ”en som plockar pepparkorn i kattsvansen i Afrika”. Anne-Marie säger själv: vi kände varandra genast.

Med hustru och dotter ombord seglade sedan Ossi för första gången sedan 1914 in på finländska vatten år 1920. Till Anne-Maries mest bestående minnen från seglatsen hem med Favell var förutom att hon var sjösjuk hela tiden också Joe. Joe var svart som lakrits. Historien förtäljer att Joe simmat ut till Favell då hon låg någonstans vid Afrikas kust, och bett att man skulle ta honom med sig. Joe var då en ung pojke, och i många års tid kom han att jobba i mässen på Favell, ända tills hans långt senare då Ossi inte mera förde befäl, lär ha bett att få bli avlämnad på samma plats där man plockat upp honom många år tidigare.

Erik Hjelt

Ossi Hjelt

Ossi Hjelt lämnade Favell och tog anställning på de vita båtarna på Finska Ångfartygsaktiobolaget, där han verkade ända till sin död i augusti år 1949, bara några månader innan han skulle pensioneras.

Kattegatt 1930

Ossi Hjelt torde för många vara känd främst som den sjökaptan som förde befäl på s/s Arcturus när hon kl 23 på den 19 december 1930 kolliderade med s/s Oberon under befäl av hans bror sjökaptan Erik Hjelt i Kattegatt utanför Danmarks kust. Tragedin var stor. Oberon sjönk, och med henne gick 42 av de 81 personer som befann sig ombord, döden till mötes, bl.a. Erik Hjelts hustru Greta och nioårige dotter Elisabeth. Vid olyckstillfället stod Erik på kommandobryggan och såg sin hustru Greta på nedre däck på väg upp till kommandobryggan. Hon tog vägen genom röksalongen. På grund av vattentrycket slog dörrarna till röksalongen igen och

Greta kunde inte få upp dem. Dottern Elisabeth tog yttre vägen längs trappan upp till kommandobryggan och med Elisabeth i famnen hoppade Erik Hjelt som sista man överbord när fartyget gick till botten. I det kalla decembervattnet försökte Erik hålla Elisabeth som var klädd i nattlinne vid liv genom att t.o.m. med örfilar få hennes blod att cirkulera, men hon orkade inte. Elisabeth dog efter femton minuter i det kalla vattnet, fem minuter innan det att Erik Hjelt hjälptes upp.

s/s OBERON

1930 Kapten Ossi Hjelt

s/s ARCTURUS

1930 Kapten Erik Hjelt

Att Erik Hjelt själv klarade sig berodde på att den tjocka päls han hade på sig på kommandobryggan med fylldes med luft då han hoppade i vattnet och sålunda kom att hålla honom såväl flytande som någorlunda varm.

Händelsen var enorm tragedi och teorierna runt den var många. Försökte bröderna komma varandra alltför nära - det var jultid och man ville kanske hälsa varandra god jul. Dock torde det ha varit en av de oförklarliga händelser människan kan råka ut för. Väderleksförhållandena var svåra med mörker och dimma, och man hade ännu inte radar ombord. Vid sjöförklaringen, som var utdragen och tung fastslogs det, att händelsen var en olyckshändelse. En olyckshändelse som kom att förändra många människors liv bestående.

Erik Hjelt

Här går vi vidare till den yngsta av Teodor Hjelt söner, Erik Hjelt, som under sin livstid hade så många svåra stunder att gå igenom, och också till slut helt och hållet flyttade till Argentina med sin nya familj, där han dog år 1952, 56 år gammal.

Vi har nästan inga fakta heller när det gäller Erik Hjelt. Han föddes 1896, utbildade sig till sjökaptan också han, och såg under sin tid som befälhavare två av sina fartyg gå till botten.

Erik Hjelts första familj som bestod av hustru Greta och tre döttrar, Kristina, Elisabeth och Anna-Greta omkom alla tragiskt under en ganska kort tidsperiod. Före den tragiska händelsen i Kattegatt, där Greta och Elisabeth omkom, hade äldsta dottern Kristina dött två år tidigare. När Erik Hjelt ensam kom hem till julen 1930 efter det att Oberon gått till botten hade han ännu sin yngsta dotter Anna-Greta, som var ett år gammal, att komma hem till. Den första januari 1931, en månad senare, dog Anna-Greta i lunginflammation.

Oberon ligger i Kattegatt ganska långt ute, nära ön Laesö utanför Frederikshavn. Tidvis har det varit tal om att försöka bärga henne. Men man har låtit henne vila i frid - och det är väl bäst så. En bärgningsexpedition som sändes till vraket i maj 1930 kunde konstatera att hon ligger på babordssida med stäven mot Köpenhamn på ett djup av 48-50 m. Under andra världskriget kunde tyskarna från luften skönja Oberons konturer utan att förstå att det var ett vrak och skickade ner sina bomber mot henne. På sin ödesdigra resa den 19 december 1930 var Oberon lastad med smördrittlar till England. Vad beskjutningen fick till stånd var att drittarna flöt upp till ytan. Man kunde ju inte mera använda smöret i hushållet, men befolkningen i närheten tog hand om det och använde det till att smörja sina småbåtsslipar med.

Efter den tragiska händelsen undvek Erik Hjelt Kattegatt. En enda gång blev han tvungen att som befälhavare på Petsamo - Elvings fiskeflottas största fartyg - segla förbi olycksstället. Då lär han ha gått ut på däck för sig själv för att på detta sätt i ensamhet hedra Oberons minne.

Efter händelsen med Oberon blev Erik Hjelt befälhavare på sillflottans största fartyg Petsamo. Redan två år senare, år 1932 gifte han om sig med Bibbi Sjölund. Bibbi var dotter till Eriks chef och familjevän, sjökapten Carl Sjölund, som för övrigt var Oberons ordinarie befälhavare, men ledig för att fira jul julen 1930 då Oberon gick till botten, med Erik som tillfällig befälhavare.

Olyckorna tycktes inte vilja lämna Erik Hjelt. År 1939 under andra världskriget torpederades Petsamo i Engelska kanalen och gick till botten. Erik Hjelt var på väg med livsmedel till England och tyskarna blockerade eller bombarderade alla fartyg. Det finns ett rykte som säger att Erik Hjelt skulle ha blivit torpederad av en norrman i misstag. I varje fall, efter den händelsen kom Erik inte mera tillbaka till Finland. Hemma väntade hustru Bibbi och sönerna Henrik som var sex år och den nyfödda Gösta, som var bara två veckor gammal. Erik Hjelt telegraferade till Bibbi att han beger sig till Sydamerika och hon skall ta sönerna med sig och komma dit, vilket hon gjorde.

I Buenos Aires var Erik Hjelt delägare i ett reparationsvarv. Efter hans död 1952 blev Bibbi Hjelt kvar där med sina söner. Båda sönerna, födda 1933 och 1939 är gifta med engelskor och har stora familjer. Så vi har en nära släktgren långt borta i Argentina. Ingendera av Erik Hjelts söner är däremot sjöfarare, men nog finska medborgare. Både har tjänat sin värnplikt i Finland, Henrik i ett finskspråkigt förband, där han lärde sig finska, och Gösta i Dragsvik. Både Henrik och Gösta har besökt Finland med sina familjer. Henrik och Annabel Hjelt har tre barn, en dotter och två söner, och Gösta och Maureen Hjelt fem flickor: Taina Victoria, Anna Justine, Marja Nadine, Barbro Sofia och Alexia Liisa. Med ett finskt namn för varje flicka vill Gösta Hjelt [† 2001] påminna sig om sitt fädernesland långt borta i norr.

Holger Hjelt (Sven Teodor Kasten Hjelt)

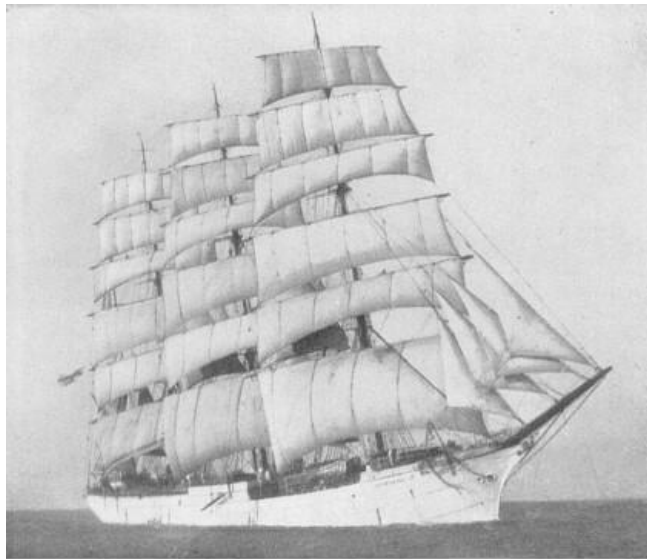
Och så har vi ännu en generation sjöfarare inom den här grenen. Överstyrman Holger Hjelt föddes 1912 och dog 1987.

Per Hjelt

Och så sist men inte minst - Per Hjelt - den yngsta av de hjeltska sjöfararna. Jag har varit i kontakt med Per per såväl brev och telefon och egentligen skulle han ju vara den rätta personen att återge stämningar och minnen från sin tid på sjön. Per själv säger: jag har ingenting att berätta. Jag antar att saker och ting som för oss landkrabbor är exotiska och intressanta är så självklara för den som varit med, att det känns som om det inte skulle finnas någonting att berätta.

Men följande mycket intressanta händelse berättade Per för mig i telefon. Han var med när det begav sig att hertiginnan inom segelfartygen, dvs. Herzogin Cecilie åkte upp på grund utanför engelska kusten den 24.4.1936. Man behöver inte ens vara sjöman för att ha läst om den tragedi det förde med sig. Herzogin Cecilie var vad jag har förstått den åländska familjen Erikssons flaggskepp och stolthet, med den illa omtyckte, men fagre Sven Eriksson vid rodret. Jag

frågade Per: stannade du kvar och försökte lossa den småningom alltmer ruttnande och jäsande vetelasten man hade ombord. Men så var inte fallet. Per Hjelt och tretton andra tog sig hastigt i en livbåt till Salcomo, därifrån med buss till Plymouth, tåg till Hull och slutligen s/s Polaris till Helsingfors. Den 24.4.1936 var Per Hjelts födelsedag. Han fyllde nitton år om jag räknar rätt¹.

HERZOGIN CECILIE 1936 rorsman Per Hjelt

Uno Hjelt

Vi har också andra sjöfarargrenar. Vi utgår igen från domkyrkosysslomannen och hans femton barn. Ett av dem var statsrådet Ernst August Hjelt, född 1794. Han hade en son Ernst Ferdinand, f. 1823 och Ernst Ferdinand i sin tur hade en son Uno August som valde sjöfararyrket.

Lotsfördelningschef, sjökaptan Uno August Hjelt föddes i Helsingfors år 1856. Han avlade sjökaptensexamen 1881 och inträdde samma år i lotsverkets tjänst. År 1901 blev han chef för Ålands lotsfördelning.

Börje Hjelt

Uno August hade en son som var sjökaptan, nämligen Sten Börje Hjelt. Sjkaptan Börje Hjelt föddes år 1898 och dog som jag redan nämnde senaste vårvinter [1994] vid 96 års ålder. Jag skall här göra några plock ur den varma och trevliga intervju som tidningen Österbottningen gjorde med honom inför julen 1990. Intervjun börjar så här:

Med en slaktad julgris i en smärtingpåse dinglande i riggen strävade fyrmastade barken Rowena fram över Karibiska havet och det var jungman Börje Hjelts andra jul till sjöss. Med 20 mark i lön i månaden hade Börje Hjelt som 17-åring mönstrat på den forna klipperskutan Rowena i Bristol året innan. Kosan ställdes till Mexikanska bukten.

¹ [Per Hjelt, the helmsman's story](#)

ROWENA 1915-18 jungmann Börje Hjelt

”Min första jul”, berättar Börje Hjelt, ”stod jag till rors på julafton mellan kl 18-20. Då gick nog tankarna hem till mor och far och julbordet i Helsingfors. På sjön finns ingen julhelg, utan vädret och jobbet avgör. Någon jul serverades julmiddagen två dagar försenad, då det stormat så att grytorna inte hållits på spisen.”

Rowena fanns för alltid kvar i minnet hos Börje Hjelt. Särskilt den episod den 15 februari 1916 då fartyget miste den 60 meter höga riggen i Bermuda-triangeln. ”Vi i vakten hoppade och hängde på utsidan, medan kaptenen och de som befann sig i skansen höll på att bli då hon lade över. Utan rigg tog det oss 57 dagar till Gulf Port från Barbados, normalt hade det gått på en vecka.”

Dramatik saknades inte heller på Anceric, en norrman som Börje Hjelt mönstrade på i Amerika år 1917. Med trävaror för ett militärvarv i England, seglade hon iväg över Atlanten under brinnande krig då det vimlade av ubåtar.

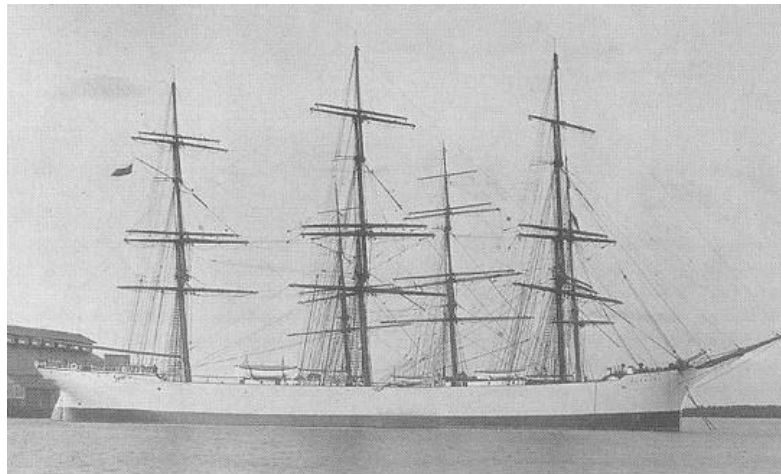
I maj 1918 mönstrade Börje Hjelt som båtsman, senare tredje styrman, också han på Favell i Buenos Aires. ”Innan vi gick ut, kom det order den 16 maj om att hala den ryska flaggan eller som vi sjömän sade bastmattan”. Finland var fritt och Mannerheim hade ridit in i Helsingfors. Raskt specialbeställdes en flagga av gammal modell med ett gult kors på rött botten och nio stjärnor i vänstra hörnet. ”Jag fick order om att hala den ryska och samtidigt hissa den finska flaggan. Det var mycket högtidligt.” När Favell i sinom tid kom till New York väckte flaggan naturligtvis uppseende. Där låg redan fem andra finländska fartyg som all flaggade modernt dvs. blåvitt. När mäklaren kom ut till Favell hade han med sig en ny flagga i bagaget och så kunde vi hissa den, berättar Börje Hjelt.

Tre dagar före jul 1918 fick Favell lämna New York. ”Då var det nära ögat. Vi lastade bensin och petroleum för Afrika, precis som Sognefjord, en liten norrman som gick ut någon dag före oss. Med män och allt gick hon under på Atlanten efter att ha blivit torpederad av en tysk ubåt”. På Favell firades julen det året med skinka. Andre styrmannen Hjelt hade specialuppdraget att slakta grisarna som götts tills de fått en matchvikt på 25-30 kg. Stuertén gjorde skinka och rullsylta. Manskapet fick framdelen, befälet kotletter och skinka. Sådan var demokratin ombord.

Efter fyra hårda år till sjöss kom Börje Hjelt hem hösten 1919 för att gå i skola. Hans far var lotsfördelningschef i Mariehamn, så understyrmansexamen avlade han där. Sin blivande hustru Karin tog Börje Hjelt kontakt med när han kom hem. ”Första gången vi sågs”, berättar Börje Hjelt, ”var på en ungdomslokal i Dickursby. Karin var fjorton och jag sjutton. Jag hade engagerats för att spela munspel och hon dansade utklädd till älva.”

Våren 1920 blev det förlovning och följande år 1921 avlade Börje Hjelt överstyrmansexamen innan det bar ut till sjöss igen för obligatoriska två års praktik för kaptensklassen. Den gången förläste han några sjömil utanför danska västkusten. ”På natt kastades vi upp på land, och efter

att ha stått 24 timmar i iskallt vatten beslöt jag mig för att gå i land för gott”, berättar Börje Hjelt i intervjun. Tio minuter senare ändrade han sig, då han fick ett erbjudande att bli styrman på finländska skolfartyget Glenard. Den julen låg fartyget i Cardiff i England. Följande julafton firades utanför Sydney i Australien. Styrman Hjelt slaktade får och gris.

Skolskeppet GLENARD 1921-22 Styrman Börje Hjelt

Kapten köpte alltid sex får och sex balar hö. ”När första balen var slut slaktade jag första fåret osv. Klippfisk åt vi ofta, liksom guldmakrillar. Också albatrosskött smakade vi på. Däremot åt vi varken de sjölejon vi sköt eller de delfinliknande djur vi harpunerade. Dricksvattnet samlade vi i två tolvtonstankar som drygades ut med tropiskt regnvatten. Efter tre veckor och tre blomningar var det fint. Diskade och tvättade sig gjorde man naturligtvis i saltvatten.

Trots hårt slit minns Börje Hjelt tiden på segelfartygen som fin. Efter avlagd sjökaptensexamen jobbade Börje Hjelt i fem månader som förste styrman på en ångbåt. Men det var inte alls samma sak. Börje Hjelt säger i intervjun: ”När jag ser ett segelfartyg, då längtar jag tillbaka ut till sjön. Och minns när jag räknade in 123 stolta segelfartyg i hamnen i Buenos Aires.”

Fredrik Wilhelm Hjelt

Så går vi vidare. Domkyrkosysslomannen Niclas hade också två söner som var sjökaptener. I historiken från 1903 om släkten finns det inte mycket antecknat om sjökaptener Fredrik Wilhelm Hjelt. Han föddes 1782 och togs enligt tradition i fångenskap av turkar. Mera känd är han väl genom sitt hus i Åbo, som han köpte av familjen Bremer efter Åbo brand, det sk. sju änglarnas hus, som är i Åbo stads ägo och där barn- och ungdomsbiblioteket är inrymt.

Per Ulrik Hjelt

Om styrman Per Ulrik Hjelt, född 1793 vet man bara att han dog som 24-årig och var ogift.

Wilhelm Constantin Hjelt

Fredrik Wilhelm hade en son, Wilhelm Constantin Hjelt född 1822, som var sjökaptener. Han verkade som lärare vid Vasa navigationsskola.

Julius Georg Mortimer Hjelt

Så har vi hamnkontorsbokhållare Julius Georg Mortimer Hjelt, född 1850, som utgår från auktionskammardirektören Johan Gustaf Hjelt son Johan Georg, f. 1816. Han utexaminerades från Helsingfors högre elementarskola år 1866 och seglade i många år på särskilda kofferdifartyg från Nystad. Han avlade sjökaptensexamen 1879 och kom att segla på Ostindien och Kina. Åren 1890-91 var han fyrmästare på Jussarö.

Karl Albin Hjelt

En sjökaptan som också föddes på 1850-talet var Karl Albin född 1853, död 1901, ättlingen till sjökaptan Fredrik Wilhelm Hjelt. Sedan hans fartyg förlist vid Västindiska öarna slog han sig ner på en ö utanför Nordamerikas kust år 1897. Där förde han ett egendomligt eremitliv som fiskare och undvek så gott som all beröring med andra människor, utom då han sålde den fisk han hade fångat. Han hittades död i sin segelbåt år 1901 och begrovs i Wiscounsins i Nordamerika.

Harald Edvin Hjelt, Harry Hjelt, Verner Hjelt

Så har vi sjökaptan Harald Edvin Hjelt född 1856, som utgår från statsrådet Nils Ludvig Emil Hjelt, son till boktryckaren Christian Ludvig Hjelt. Han blev sjökaptan 1882. År 1891 trädde han i Finska Ångfartygsaktiebolagets tjänst. Dessutom verkade han som lärare vid navigations-skolan i Helsingfors. Hans son Harald Emil (Harry) Hjelt f. 1886 var också sjökaptan. Som jag redan tidigare nämnde fick jag ett brev av hans dotter Doris Zenker i Frankrike som tyvärr inte hade uppgifter att ge. Harald Edvin Hjelts bror, sjöman Verner August Hjelt föddes 1861 och drunknade i Atlanten antagligen 1880.

Richard Hjelt

Så finns det ännu en gren. Senator August Hjelt, f. 1862 hade två söner som hade med sjöfart att göra. Äldste sonen Richard August, Kaarina Virtanens far, var i sjömansmissionens tjänst som sjömanspastor i London åren 1920-24. Kaarina skriver i ett brev till mig: ”han trivdes utomordentligt bra bland sjömän och sjölivet men eftersom familjen växte och hans hustru inte tyckte om livet i storstaden flyttade de tillbaka till Finland.

Eero Hjelt eller John Manning

En annan son, nämligen Erkki Johannes (Eero) Hjelt alias John Manning var sjökaptan. Han gick i sjöfartsskolan i Raumo och lär ha varit primus i klassen. På 1930-talet hade han en egen sjöfartsskola i Norfolk USA, men den misslyckade antagligen av ekonomiska skäl. I samband med att han blev amerikansk medborgare tog han namnet John Manning. Eero Hjelt kom aldrig tillbaka till Finland.

Ur de brev Eero Hjelt skickat till sin bror Heikki Hjelt i Helsingfors under åren 1916-18 får man en oerhört fin bild av stämningar och känslor ombord på segelfartygen långt borta hemifrån. Det handlar mycket om var man lastat och lossat - men det viktigaste är nog trots allt kontakten till hemmet och hemlandet. I ett brev skrivet den 14 januari 1917 i Kensington skriver Eero Hjelt till sin bror Heikki: ” ”. I ett annat brev skrivet i Melbourne den 12 oktober 1918 skriver han: ” ”.

Till sist en liten tankeställare om livet för sjöfararna. Livet var hårt och vått det har vi konstaterat, men dessutom präglades det hela tiden av en viss osäkerhet. Man måste ha varor att lossa, man måste ha en hamn att gå till, och man måste ha ett fartyg att mönstra på. Sjömanspassen skulle vara i ordning, disciplinen var hård. Att det inte var en dans på rosor förstår vi, och ändå drogs man obehagligen tillbaka ut till sjöss. Skall vi här tillsammans för att hedra våra sjöfarens minne sjunga ”En sjöman älskar havets våg ...”.

Vad avses egentligen med en prentis ...

Prentis, engelskans apprentice = skeppslärgosse. Apprenticen var en studerande till sjöss. På varje resa kunde ett tjugotal prentisar följa med och utbildningen var omfattande. Regelbunden undervisning hade man förutom i typiska navigationsämnen också i modersmålet, engelska språket och praktiska arbeten. Dessutom förde man en prentisjournal, som efter resans slut sändes till rederiet.

Var sjätte månad fick prentisen betyg i uppförande, framsteg i den praktiska sidan av yrket, svenska och engelska språket, aritmetik, algebra, geometri, trigonometri, ämnesskrivning, fallenhet för yrke, påpasslighet och flit.

Att bli prentis var inte lätt, gallringen var hård och vid ett tillfälle kunde man anta endast 10 av 35 sökande. För att bli antagen skulle man ha fyllt sexton år, men inte vara över tjugo, samt ha genomgått fem klasser i lyceum och dessutom ha målsmans tillstånd. Alkohol var helt förbjuden och dessutom gällde det att vinnlägga sig om ordning och renlighet. Tobaksrökning uti skansen eller messrummet var också förbjudet och rökare hänvisades till för rökare anvisad plats på däck och då enbart under frivakterna. Prentisen uppmanades att så ofta tid och tillfälle gives begagna sig av friska bad, kroppsövningar, gymnastik och lekar, sång etc. ständigt påminnande sig ordspråket "Mens sana in corpore sano", ty "så länge kroppen hålles ren, frisk och sund, samt lynnet glatt och hurtigt, skall även själen, människans högsta gudsgåva, uppehållas i det hög värde, som vår skapare nedlagt däri". Med andra ord: en sund själ i en sund kropp.